

Prof. dr hab. Marek Wasilewski
Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu
Recenzja pracy doktorskiej mgr. Diego Gutierrez'a Valladares'a
na Wydziale Grafiki i Sztuki Mediów ASP im. Eugeniusza Gepperta we
Wrocławiu

Diego Gutierrez Valladares urodził się w San Jose w Kostaryce w 1981 roku. Studia licencjackie odbył na UCR University of Costa Rica i ukończył je w roku 2009. W roku 2012 ukończył studia magisterskie na Universidad Politecnica de Valencia, gdzie studiował produkcję artystyczną, sztukę i technologię. W 2014 roku rozpoczął studia doktoranckie na Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu. Kandydat uczestniczył także w wielu dodatkowych warsztatach i seminariach, m. innymi warsztacie mistrza grafiki Juana lary w Madrycie w 2011 roku, warsztatach wideo z Ursulą Biemann oraz warsztatach z instalacji dźwiękowych Alvina Currana na udK w Berlinie w 2015 roku. W roku 2020 wziął udział w seminarium Life futures prof. Achile Mbembe w European Graduate School a także w letniej szkole Saas Fee Summer Institute of Art w Berlinie oraz warsztatach New approaches to Curating NODE Center w Berlinie. Jest artystą aktywnym międzynarodowym obiegu sztuki. Brał udział w wielu wystawach w tym m. innymi w 14 International Print Biennale w National Taiwan Museum of Fine Arts w 2010 roku, wystawie Millenial Wind: World Plate and Print Exhibition w Hapcheongun w Korei Południowej, w Triennale Grafiki w Krakowie w 2012 roku, wystawie Circulation we Flood Gallery w Dublinie, w International Print Bienal de Douro w Portugalii w 2018 roku, W Międzynarodowym Triennale Grafiki w Krakowie w 2018 roku, wystawie Zeniths w Muzeum Sztuki Współczesnej we Wrocławiu w 2019 roku, wystawie Maps and territory w ASP we Wrocławiu w 2019 roku, wystawie Borders w Omsk Museum of Art i Satellite Images w Typa Gallery w Estonii w roku 2020. Jego prace znajdują się w kolekcjach National Taiwan Museum of Fine Arts oraz w Guanlan Print Base.

Valladares w swojej praktyce artystycznej posługuje się przede wszystkim różnymi mediami graficznymi, rysunkiem, instalacją a także formą warsztatową i performatywną.

Analiza pracy doktorskiej

Praca doktorska Diego Gutierrez Valladaresa pod tytułem „Making Milpa. W kierunku współpracy, pielęgnacji i porowatości” jest zapisem przeprowadzanych przez autora kolaboracyjnych praktyk artystycznych, badań i eksperymentów, które miały na celu budowanie sieci relacji tworzących warunki do społecznego współdziałania, tworzenia i zaangażowania w polu przecięcia praktyk artystycznych i alternatywnych form pedagogiki. Kluczowe dla autora pracy są pojęcia współpracy, troski, sztuki zaangażowanej społecznie, relacyjności i porowatości. Jeśli większość z wymienionych pojęć jest dobrze zakorzeniona w rozpoznanym dyskursie artystycznym ostatnich lat, o tyle pojęcie „porowatości” obiecuje otwarcie na nowe możliwości interpretacyjne. Kluczowa dla Vallardesa jest także zawarta w tytule aztecka forma rolnictwa Milpa, która jak wskazuje artysta oparta jest na współpracy i zrównoważonym rozwoju, dbaniu o różnorodność. Milpa to uprawa współdzielona, praktykowana do dzisiaj przez plemię Tzeltalów wywodzących się od starożytnych Majów. Indianie sieją kukurydzę na tzw milpas – co dosłownie znaczy „pole kukurydziane” – jest to jednak coś zupełnie innego niż ciągnące się po horyzont kukurydziane równiny. Milpa to teren na który rośnie wiele roślin naraz. Dominuje kukurydza, ale równie ważne są fasola i dynia. Kukurydza tworzy podpory na które wspina się fasola, fasola wiąże azot z powietrza używając glebę. Szerokie liście dyni osłaniają glebę zmniejszając parowanie i utrudniają wzrost chwastów. Także na talerzu kukurydza, dynia i fasola uzupełniają się wzajemnie. W kukurydzy nie ma lizyny i tryptofanu niezbędnych do produkcji białka, aminokwasy te znajdują się w fasoli w której z kolei brakuje cysteiny i metioniny dostarczanych przez kukurydzę. Dynia jest źródłem witamin. Poza tymi podstawowymi gatunkami na milpas sadi się także awokado (dostarczające wartościowego tłuszczu) oraz inne rośliny: melony, pomidory, chili, słodkie ziemniaki czy szarłat. Idea uprawy współdzielonej jest obecnie na

nowo odkrywana przez ogrodników uprawiających swoje ogrody zgodnie z zasadami permakultury. Milpa staje się metaforą i modelem zarysowanych w pracy sieci współpracy i praktyk artystycznych, politycznych i edukacyjnych. Pokazuje mapę współzależności różnorodnych gatunków, wielowarstwową sieć połączeń i współpracy symbiotycznych organizmów.

Autor rozprawy doktorskiej wskazuje, że punktem wyjścia dla jego działań i badań jest obserwacja globalnej sytuacji ekosystemu naszej planety, który wymaga pilnego przemodelowania naszych relacji ze środowiskiem, koncepcji zamieszkiwania planety, korzystania z jej zasobów, zerwania z ekonomią nie zrównoważonego wzrostu, przemocy poznawczej, psychologicznej, społecznej i środowiskowej. Wymaga to redefinicji naszego stosunku do takich pojęć jak jednostka czy człowiek. Prowadzi to także w konsekwencji do zadania etycznych pytań o konsekwencje i wymiary naszej działalności w polu kultury i wezwania do poszukiwania nowych modeli współpracy i tworzenia, które byłyby bardziej adekwatne do wyzwań stawianych przez zmieniające się gwałtownie środowisko oraz silniejsze powiązanie uprawiania sztuki z zagadnieniami etycznymi. Jednym z tych postulatów realizowanych przez sztukę zaangażowaną społecznie i budującą szersze wielopoziomowe relacje z uczestnikami jest zakwestionowanie pozycji artysty jako jedyne uprzywilejowanego autora dzieła, rezygnacja z modernistycznych paradygmatów kształtujących pojęcie o sztuce. Punkt wyjściowy doktoratu jest w oczywisty sposób doskonale rozpoznany i opisany w przywoływanych przez doktoranta w bibliografii książkach Dony Haraway czy Bruno Latoura, mieści się w obrębie przestrzeni utworzonych przez takie pojęcia jak posthumanizm i antropocen. Wyraźna jednak u autora pracy jest chęć skoncentrowania się na społecznych i humanistycznych aspektach tej problematyki i zmarginalizowanie wątku posthumanistycznego, który wskazuje na konieczność redefinicji pozycji człowieka w stronę większego docenienia czynników i aktorów nie będących ludźmi. Praca składa się z trzech rozdziałów, każdy z nich relacjonuje prowadzone przez doktoranta badania artystyczne oraz przedstawia ich kontekst teoretyczny. Pierwszy rozdział zatytułowany „Mapowanie jako praktyka relacyjna” autor poświęca pojęciu sieci Fernanda

Deligny'ego, zdolności sieci do rozwijania własnych narzędzi oraz relacjonuje projekt SPAM, który dedykowany jest mapowaniu i myśleniu za pomocą map. Inspirując się praktykami pedagogicznymi Deligny'ego doktorant odrzuca instrumentalne funkcje mapy na rzecz tworzenia czasowych zapisów przestrzennych, które związane są z gestem, rysunkiem, linią, ciałem tworzącym nici przemieszczających się powiązań. Wypływa z nich idea sieci, która tworzy sama siebie i kwestionuje instrumentalne koncepcje budowania struktur. Zaproponowany przez Valladaresa projekt Spam rozpoczął się jako projekt internetowy, pojawił się jako wystawa Map/Territory we wrocławskiej ASP oraz na wystawie Casa 49 w San Jose w Kostaryce. Projekt jest internetowym archiwum, z którego korzystają jego uczestnicy pobierając i modyfikując jego zawartość a następnie zwracając przekształcony obraz do zasobów powiększają jego zawartości udostępniają jak największej ilości osób. Tworzy się w ten sposób zbiorowy palimpsest, który rozrasta się w sposób niekontrolowany, podlega ciągłym modyfikacjom i zmianom. W oczywisty sposób nasuwa się tutaj skojarzenie z surrealistyczną zabawą *cadavre exquis*. Szkoda jednak, że autor nie przywołał w kontekście pionierskich koncepcji sieci manifestu NETu Andrzeja Kostołowskiego i Jarosława Kozłowskiego, którzy utworzyli jedną z pierwszych na świecie samoczynnie rozwijających się pozbawionych centrum i jakiegokolwiek kontroli sieci współpracy globalną sieć wymiany i współpracy artystycznej w roku 1971. Manifest NETu do dzisiaj inspiruje i fascynuje swoją bezkompromisową prostotą i skutecznością głosił swobodną, bezinteresowną i bezpośrednią wymianę idei artystycznych między osobami i miejscami zainteresowanymi. SIEĆ zaproponowała nową koncepcję dystrybucji sztuki, której założenia i postulaty po latach okazały się fundamentami kultury otwartej XXI wieku.

Rozdział drugi, jak pisze autor we wstępie nosi tytuł: Czyż nie mam prawa do drzewa życia? Choć wewnątrz publikacji zatytułowany jest inaczej: Jak klasa może działać jak dzieło sztuki, a tytuł pierwotnie wskazany jest dołączonym mottem. Rozdział ten koncentruje się na analizie rozwijania praktyk poznawczych w obliczu ewidentnego wyczerpania się wielu tradycyjnie sprawdzonych koncepcji oraz tzw. kresu człowieka. Uwydatnia znaczenie oduczania się, niewiedzy, poznania intuicyjnego jako alternatywnych form budowania

poznawczych relacji z otoczeniem i tworzenia nowych strumieni świadomości. W rozdziale tym autor między innymi powołuje się na pojęcie ekozofii Felixa Guattariego, do niehegemonicznych form dyskursu opartych na ekologiach wiedzy, do tworzenia pomostów między różnymi formami myślenia i do tzw. epistemologii południa Bonaventury Sousy Santosa. Autor stawia na przeciwstawienie się uniwersalizmowi jako jednemu światopoglądowi który może opisywać świat ponieważ siłą rzeczy wytwarza podziały i nieobecność.

Doktorant przywołuje także przykład działalności Teatru Uciskanych Augusto Boala z Brazylii. Teatr ten zakwestionował podziały pomiędzy wykonawcami i publicznością na rzecz wspólnego odtwarzania doświadczeń związanych z traumą i przemocą. Rozdziałowi towarzyszy opis 9 dniowego performansu i wystawy *site specific* zatytułowanej Kamikaze w Galerii Szklanej Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu w dniach 18-29.11.2019 r. Projekt ten skierowany przede wszystkim do wykładowców i studentów ASP we Wrocławiu w zamyśle miał wytwarzać przestrzeń wspólnoty i współuczestnictwa i koncentrować się na konstruowaniu wystawy jako wspólnoty a nie kolekcji obiektów. Wystawa – performance przybrała formę 9 dniowej serii spotkań, rozmów i interakcji podczas zaparzania i picia herbaty ziołowej. Sprawozdanie relacjonuje wydarzenia w przestrzeni dzień po dniu. Większość zapisów dotyczy cierpliwości, uważności i percepcji, oraz zachowań odwiedzających, którym trudno było zatrzymać się i wyjść z torów zabieganej i przeładowanej obowiązkami codzienności. W trakcie trwania wystawy odbyły się także warsztaty dla dzieci. Autor zadaje pytania o to czym jest uczestnictwo, o przypadkowości nieprzewidywalność procesów interakcji, o konieczność wymyślenia nowych form komunikacji. Rozdział trzeci zatytułowany W stronę ekologii troski odnowy rozpoczyna się od refleksji inspirowanej apelem wybitnego myśliciela Achille Mbembe o powszechne prawo do oddychania rozumiane w kontekście nierówności społecznych, kryzysu ekologicznego upominania się o prawa do zamieszkiwania planety przez ludzi i gatunki nieludzkie. Odwołuje się także do pojęcia sympoezy Dony Haraway czyli możliwych form sprzężenia i współpracy między różnymi żywymi organizmami. Autor przywołuje też pojęcia opieki i troski

jako praktyk podtrzymujących życie, wzmacniających wspólnoty i tkankę społeczną w opozycji do praktyk kapitalizmu i patriarchy. Milpa traktowana jako sieć wzajemnych powiązań i współzależności służy tutaj jako metafora dla kolaboracyjnych form praktyk i badań artystycznych, pedagogiki i mikropolityki. Temu rozdziałowi towarzyszy sprawozdanie z warsztatów poligraficzno-graficznych Making Milpa, które odbyły się w studiu Mutant Letter Press we Wrocławiu. Następnie rozwinęły się w pracę na związaną z tematyką wody, hydropolityki i hydro-poetyki, stworzono archiwum dźwiękowe z nagraniami terenowymi z różnych miejsc świata a także z wywiadami z rybakami, badaczami aktywistami.

Autor doktoratu stawia tezę, że wykorzystanie koncepcji milpy w sztuce jest nowatorskie. Opiera to twierdzenie na następujących przesłankach: sztuka jest aktywnością relacyjną, która potrafi zmieniać nawyki poznawcze, tworzyć nowe formy organizacji i artykulacji społecznej. Sieć może opracować opracować autonomiczny czas, narzędzia i formy wiedzy poprzez interakcje i działania wewnątrz takie jak afekt, współpraca i towarzyskość. Po trzecie sztuka antropocenu to zbiorowy wysiłek naprawiania i wymyślania nowych form współpracy. Osobiście nie widzę w tym podejściu, zaangażowaniu społecznym, współpracy i partycypacji nowatorstwa sugerowanego przez autora. Podobne praktyki artystyczne, polityczne i pedagogiczne są od wielu lat codziennością współczesnej sztuki. Stwierdziłbym raczej, że proponowana przez doktoranta metafora uzupełnia i wpisuje się nie tylko w koncepcję sztuki relacyjnej ale przede wszystkim w silnie obecny w praktykach artystycznych nurt troski i opieki, sztuki posthumanistycznej, ekologicznej, świadomej kontekstu antropocenu. W każdym z tych obszarów można by wymieniać praktyki bardziej radykalne i głębsze od tych proponowanych przez doktoranta. Jest to raczej w tej chwili raczej zbiór postulatów, życzeń i nie do końca sprecyzowanych koncepcji niż w pełni ukształtowana praktyka artystyczno-pedagogiczna.

Konkluzja

Doktorat Diego Gutierrez Valladaresa jest sprawnie napisana rozprawą teoretyczną, która z łatwością przywołuje wiele obecnych w filozofii i sztuce aktualnych dyskursów uzupełniając

je, co dla nas szczególnie interesujące i cenne o bardzo ważne nie europocentryczne punkty widzenia. Jest to także sprawozdanie z przeprowadzonych przez artystę działań pedagogicznych i artystycznych, jego wielokierunkowych eksperymentów, badań i poszukiwań. Odnoszę wrażenie, że teoretyczna strona rozprawy jest tworem bardziej „gęstym” obfitującym w wielość myśli, cytatów, odwołań i koncepcji niż sama podjęta przez doktoranta mam wrażenie nieco rozproszona działalność praktycznie implementująca zawarte w doktoracie myśli. Praca z pewnością pokazuje dużą wiedzę i umiejętności twórczej interpretacji myśli, doświadczeń i faktów. Diego Gutierrez Valladares jest artystą realizującym wiele projektów twórczych i posiada bogaty dorobek w tym zakresie . Realizuje konsekwentnie badania i eksperymenty w nakreślonym przez siebie polu estetycznym i filozoficznym. Przedstawiona praca doktorska jest interesującym wielowątkowym interdyscyplinarnym projektem artystycznym. Po wnikliwym zapoznaniu się z dorobkiem artystycznym oraz rozprawą doktorską kandydata, pomimo uczynionych zastrzeżeń, stwierdzam, że spełnia ona stosowne wymogi warunków określonych w art. 13 ust. 1 ustawy *o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* i stanowi oryginalne dzieło artystyczne. W związku z tym wnioskuję do Rady ds. Stopni Akademii Sztuk Pięknych w Wrocławiu o nadanie panu magistrowi Valladaresowi stopnia doktora w dziedzinie - sztuki, w dyscyplinie artystycznej – sztuki plastyczne i konserwacji dzieł sztuki.

Poznań 15.10.2021